

Restaurátorský záměr na opravu sloupu Panny Marie v Rokytnici v Orlických horách

BcA. Jaroslav Vrbata
2015

I. Lokalizace památky

1. Obec: Rokytnice v Orlických horách
2. Okres: Rychnov nad Kněžnou
3. Lokace popisem: ve středu náměstí T. G. Masaryka, západně od pískovcové kašny
4. Rejstříkové číslo: 24489/6-2413
5. GPS: 50.165099, 16.465546

II. Údaje o památce

1. Autor: neznámý
2. Název díla: sloup Panny Marie se sochami sv. Václava a sv. J. Nepomuckého
3. Sloh/Datace: pozdní baroko 1771
4. Materiál/Technika: různé druhy pískovce/kamenosochařská práce
5. Rozměry:
základna – 270 cm x 90 cm
výška podstavce – 275 cm
výška sloupu – 300 cm
výška soch – 140 cm
6. Předchozí zásahy: 1846, 1886, 1914, 1995

III. Stručný popis dochovaného stavu památky a poškození

Pro vizuální průzkum dochovaného stavu, provedení fotodokumentace a vytvoření návrhu na restaurátorské práce byla využita vysokozdvížná plošina.

Dochovaný stav památky lze označit za vážný až havarijní. Poškození vyskytující se na sloupu je několika druhů a závažnosti. Popis dochovaného stavu a poškození bude proto rozdělen podle jednotlivých částí architektury sloupu a figurální výzdoby.

Spodní část sloupu a balustráda

Prvky balustrády před sloupem se rozestupují a otvírají se spáry, podobně i u stupně na zadní straně balustrády. Spárovací tmel vypadává. Kamenný základ je odhalen a jednotlivé kameny základu včetně betonového spárování se oddělují. Podlaha vytvořená uvnitř balustrády je popraskaná. Otevřenými spárami a prasklinami vniká do hmoty základu voda.

Povrch kamene je pokryt silnou vrstvou biologického a atmosférického znečištění. Na mnoha místech je povrch (cca 30%) pokryt tmavou krustou, lokálně lze pozorovat dochované zbytky barevných úprav. Soklová část a balustráda jsou značně mechanicky poškozeny. Hrany, rohy a drobnější části jsou uražené. Dochované doplňky a tmely jsou již nefunkční a esteticky nevyhovující. Téměř celá zadní strana soklové části a podstavce sloupu a částečně i přední strana se po

vrstvách odděluje a odpadává. Hmota kamene je na omak nesoudržná. Plochy architektury podstavce sloupu byly v minulosti vyspraveny tenkými plošnými tmely. Ty se dnes částečně oddělují od kamene, kámen pod tmely je nesoudržný.

Na sloupkách balustrády trčí vzhůru železné čepy (podobně i na přední horní části podstavce). Původní prvky (dvě vázy a hvězda), které na nich byly osazeny, chybí. Povrch kamene spodní části sloupu (na přední části, i v oblasti reliéfu sv. Floriána) je lokálně zpuchýřkovatělý, pokrytý výluhy a usazeninami. Jedná se pravděpodobně o degradované zbytky barevných úprav.

Nejpoškozenější prvky spodní části sloupu jsou vyrobeny z nazelenalého a naoranžovělého, pravděpodobně zámělského pískovce. Je možné, že pro tyto části byl vybrán kámen horší kvality, který dlouhodobým působením povětrnostních vlivů takto hloubkově degraduje. Vzhledem k charakteru narušení hmoty kamene lze očekávat i zvýšený stupeň zasolení vodorozpustnými solemi.

Vrchní část podstavce sloupu je značně poškozená v místech profilované římsy. Její části jsou mechanicky poškozené, v dešťových stínech lze pozorovat výluhy a výkvěty solí. Vrchní římsa je sekaná na původně snad monolitické desce. Ta je dnes uprostřed pod sloupem rozlomena na dvě části. Na temeni podstavce mezi sochami a sloupem jsou osazeny dlouhé železné kramle, které pravděpodobně spojují prasklou desku. Je možné, že deska praskla rezivěním železného čepu sloupu. Putti na přední straně podstavce jsou též připevněny železnými kramlemi.

Sloup, patka a hlavice

Hmota sloupu, patky i hlavice se jeví být v pořádku. Povrch je znečištěn biologickým napadením a tmavými deposity. Kámen je pevný. Hlavice je na sloupu osazena na železné klínky, které mohou spojení trhat.

Sochy

Povrch soch je podobně jako zbylé části sloupu pokryt vrstvou biologických a atmosférických nečistot. Lokálně, především na sochách sv. Václava a Jana Nepomuckého, se vyskytují tmavá místa.

Putti

Sošky putti byly při posledním zásahu objeveny poškozené v okolí sloupu. Byly opraveny a osazeny zpět. Dnes jsou opravované části, především pravého putti, již dožilé. Doplňené nohy a záda andílka se oddělují od kamenné části a hrozí jejich ztráta. Sošky putti jsou nevhodně osazeny na železné kramle, jejichž korozi hrozí poprsakání kamene.

Socha sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého

Sochy jsou vyrobeny z jiného druhu pískovce (pravděpodobně maletínský) než ostatní části sloupu. Pískovec je jemnozrnější a povrch hladší. Modelace je jemnější a ostřejší než u ostatních částí. Povrch je lokálně tmavý až černý, na některých místech hnědý. Spodní části obou soch jsou značně poškozené. Od pasu dolů se na povrchu obou soch objevuje síť tenkých prasklin. Spodní části, především nohy, jsou pokryty puchýřky. Vnitřní hmota kamene se zdá být měkčí

než hladký povrch. Otevřený povrch kamene tak tvoří mapy. To může svědčit o historickém použití chemikálií například při zpevňování (vodní sklo, fluáty) nebo odstraňování barevných vrstev (louhy). Lokálně jsou patrné sádrovcové krusty. Je pravděpodobné, že kámen obsahuje vyšší množství vodorozpustných solí. Kovová svatozář Jana Nepomuckého je poškozená a zrezivělá. Zlacení se odděluje od kovových částí. Kovové atributy sv. Václava (hrot kopí a křížek na koruně) chybí.

Socha Panny Marie

Socha Panny Marie byla při minulém restaurátorském zásahu ve spodní části opravovaná. Socha byla připevněna ke hmotě zeměkoule po obvodu pomocí několika kovových kramlí, které jsou překryty tmelem. Hlava sochy byla na zadní části doplňovaná. Doplňované části jsou dnes vysvětlalé, tmel se místy odděluje od kamene. Povrch kamene je lokálně poškozen drobnými mechanickými poruchami. Modelace v obličejové části sochy je špatně čitelná, především modelace okolo očí je působením povětrnostních vlivů smyté. Kovová svatozář je pod plátkovým zlatem zkorodovaná.

IV. Návrh na restaurátorské práce

Restaurátorské práce budou vycházet z dochovaného stavu památky a budou vedeny se snahou rekonstruovat pouze dožilé prvky a ostatní prvky restaurovat s minimem restitučních zásahů. Restaurátorské práce by tak měly především zajistit dochovaný stav památky a odstranit poškození.

Socha Panny Marie včetně zeměkoule a dřík sloupu s hlavicí a patkou budou demontovány, železný čep bude odvrtán jádrovým vrtákem, kovové klínky pod hlavicí budou odstraněny. Při zpětném osazování budou prvky sloupu a socha Panny Marie osazeny na nerezovou trubku a vápennou maltu nastavenou bílým cementem. Kovová táhla pod patkou sloupu budou nahrazena táhly z nerezovacího kovu, profilovaná deska podstavce bude slepena. Sochy sv. Václava, sv. Jana Nepomuckého a Panny Marie budou odvezeny do ateliéru, kde budou restaurovány. Sochy světců budou zpět osazeny na nerezové čepy a vápennou maltu.

Prekonsolidace

Povrch kamene bude lokálně předzpevněn na nesoudržných místech konsolidantem na bázi organokřemičitanů. Nesoudržné dochované barevné vrstvy budou prekonsolidovány rozotkem Paraloidu B72.

Čištění

Po vyvrácení prekonsolidace bude povrch kamene očištěn opatrně oplachem tlakovou vodou. Tmavý silikátový film bude ztenčen a zesvětlen mikrotryskáním, případně chemicky. Dožilé tmely a nefunkční spárování bude odstraněno opatrně dlátky. Biologické napadení bude umrtveno chemickými prostředky (Porosan, Preventol), poté bude odstraněno tlakovou vodou a nekovovými kartáčky. Spodní části soch Václava a J. Nepomuckého bude-li to nutné, budou cyklicky odsolovány buničínovými zábaly. Stupeň zasolení bude kontrolován.

Konsolidace

Bude-li to nutné, bude povrch kamene lokálně zpevněn konsolidantem na bázi organokřemičitanů.

Kovové prvky

Kovové prvky budou demontovány. Svatozář Panny Marie bude opravena. Povrch bude odrezen a očištěn od zbytků povrchových úprav, poté bude opatřen základním a vrchním nátěrem a pozlacen plátkovým zlatem kladeným na mixtion. Chybějící atributy světců budou vyrobeny z nereznoucího kovu, natřeny podkladovou barvou a pozlaceny plátkovým zlatem kladeným na mixtion. Železné kramle a trny budou odstraněny a nahrazeny kopiemi z nereznoucího kovu. Povrch kramlí, který se pohledově uplatňuje, bude opatřen základním a vrchním nátěrem (antracitová černá).

Tmelení, doplnění chybějící hmoty

Praskliny budou vyčištěny a injektovány vhodnou injektážní směsí (epoxidová pryskyřice, polyester). Poté budou plasticky retušovány do původního tvaru. Silně narušená místa a místa s chybějící hmotou budou doplněna minerálním tmelem na bázi bílého cementu. Tmelící hmota bude probarvena ve hmotě světlostálými minerálními pigmenty. Struktura a barevnost tmelů bude odpovídat originálnímu materiálu. Větší chybějící části či silně poškozené části (pravý andílek, části zeměkoule) budou doplněny sekanými doplňky z přírodního kamene, případně domodelovány v hlíně a doplněny výdusky. Rozsah doplňků bude konzultován se zástupcem památkové péče. Balustráda a stupně budou rozebrány, pod balustrádou a stupni bude vybudován betonový základ. Poté budou stupně a balustráda osazeny zpět na vápennou maltu nastavenou bílým cementem.

Spárování bude provedeno měkkí vápennou maltou probarvenou ve hmotě světlostálými pigmenty. Chybějící prvky mohou být rekonstruovány sekanými kopiemi z přírodního kamene. Tvar bude navržen po dohodě se zástupcem památkové péče a vlastníkem podle dochovaných fotografií a obrázků.

Barevné retuše

Doplňovaná místa budou lokálně barevně retušována lazurními barvami. Světlostálé pigmenty v pojivu (Primal, Paraloid B72).

Hydrofobizace

Povrch soch, podstavce a stupňů bude na exponovaných místech opatřen hydrofobní úpravou.

Veškerá nová zjištění a případné změny v technologii či materiálech budou konzultována se zástupcem památkové péče a vlastníkem.

Na závěr bude vyhotovena restaurátorská zpráva s fotodokumentací ve dvou kopiích a v elektronické podobě.

V. Doporučené materiály a technologie

Čištění:

suché – nekovové kartáčky, dlátka, skalpely, mikrotryskání (abrasivo hnědý korund F100 – F180)

mokrý – oplach vodou, tlakovou vodou, nízkotlaká pára

chemické – čistící pasty Ultra 2000, FG pasta (Aqua Bárta), tenzidy, roztok hydrogenuhlíčitanuamonného, buničina Arbocel 400, biosanace Porosan (Aqua Bárta), Preventol RI50

Odsolování:

cyklické odsolování zábaly buničiny Arbocel 400 a destilované vody

Prekonsolidace, konsolidace:

organokřemičitanové zpevňovače (KSE 100, 300 Remmers), 4% roztok akrylátové pryskyřice Paraloid B72

Lepení, injektáž:

epoxidová pryskyřice, nízkoviskozní epoxidová pryskyřice s úpravou proti UV záření (Havel Composites), jemný písek, křemenná moučka, Aerosil, KSE 500E Remmers

Doplnění hmoty, výroba kopií, tmelení, spárování:

sekané doplňky, kopie - přírodní pískovec (zámělský, božanovský)

výdusky – modelářská hlína, sádrovolukoprenové formy (bílá sádra, Lukopren N1522, N1725 Lučební závody Kolín, kovové armatury), dusací směs na bázi bílého cementu – (čistý bílý cement Aalborg, frakce křemičitého písku, světlostálé pigmenty, nerezové armatury)

tmelení - minerální tmel na bázi bílého cementu (čistý bílý cement Aalborg, frakce křemičitého písku, roztok styrenakrylátové disperze Sokrat A2802, světlostálé pigmenty Bayferrox, Deffner & Johann)

spárování – vápenná malta nastavená bílým cementem

Kovové prvky:

nereznoucí kov – nerezová ocel, mosaz

mechanické čištění - kartáčky, brusný papír, mikrotryskání

nátěry – základní antikoroční nátěr, vrchní nátěr antracitová černá, černá s grafitem, nátěr pod zlacení syntetická žlutá barva, Mixtion 12h, plátkové 24 karátové zlato

kopie hvězdy – pozinkovaný plech, základní a vrchní nátěry

Barevné retuše:

světlostálé pigmenty Baferrox, Deffner & Johann, 4% roztok akrylátové pryskyřice Paraloid B72, akrylátová disperze Primal

Hydrofobizace:
postřik Imesta IW290

Základ pod balustrádu, dlažba:
betonový základ (betonová směs C12/15, železné armatury $\varnothing$ 10 mm)
dlažba z pískovcových desek tloušťky min. 5 cm)

Použitá literatura:

- Ivana Maxová, Vratislav Nejedlý, Pavel Zahradník: *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okrese Rychnov nad Kněžnou*, Státní ústav památkové péče Praha 1999
- restaurátorská zpráva z II. etapy restaurátorských prací z roku 1995, číslo 1985. NPÚ Josefov
- historické fotografie použité ve fotodokumentaci okopírované z archivu NPÚ Josefov a Městského úřadu v Rokytnici v Orlických horách

Vypracoval dne 6.5.2015 v Pardubicích

BcA. Jaroslav Vrbata
Generála Svobody 622
Pardubice 53351